

TÜRK-AFRİKA SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLERİ

Muhammed Bakari, Fatih Üniversitesi

Çev. Hasan Öztürk

23 Kasım 2005 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen 1. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi'nde sunulan tebliğ.

Tarihi Arka Plan

Türkiye ve Afrika arasındaki sosyal ve kültürel ilişkilerin kökleri 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan daha öncelerine ve hatta Osmanlı İmparatorluğu'na kadar götürülebilir. İmparatorluk en parlak dönemlerinde bugün Balkanlar olarak adlandırdığımız bölgede Yunanistan dahil diğer ülkeleri, Kuzey Afrika'nın geniş bir kısmını, günümüz Ortadoğu'sunun tamamını ve merkezinde Anadolu'nun bulunduğu coğrafyanın büyük kısmını topraklarına katmıştı. 19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde yine Osmanlı'ya bağlı olan Mısır'daki Hidiv hanedanı ise Sudan'a doğru ilerlemekteydi. Osmanlı İmparatorluğu batıya doğru ise Batı Afrika içlerine doğru ilerlemekteydi. Askeri ya da bürokratik varlığın oluşturulmadığı bölgelerde Zengibar Sultanlığı'nda olduğu gibi diplomatik veya siyasi bağlantılar kuruldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgelerin birçoğunda uzun yıllar kalacak şekilde yayılışının en temel sebeplerinden birisi çeşitli etnik, dini ve dilsel grupların belirli ölçüde otonomiye sahip olmalarına fırsat tanıyan gelişmiş bir millet sistemi ortaya koymasıdır.¹ Selefî Roma İmparatorluğu gibi Osmanlı da her yönüyle bir çok etnik topluluğa sahip bir yapıdaydı. Osmanlı İmparatorluğu'nun payitaht merkezi aynı zamanda Hilafetin başkenti sayılmaktaydı. Kanatlarının altında özellikle Balkanlar'da önemli derecede Hıristiyan nüfusu bulundurduysa da İmparatorluğun merkezi Müslüman olarak kaldı ve Müslüman etnik gruplar İstanbul'dan gönderilen bürokratlar sebebiyle doğal olarak o bölge yerel idarelerinde Sultan'ın temsilcisi olarak algılanmaktaydı. 20. yüzyıl başlarında Avrupalı güçler çeşitli toplulukları idarecilerine karşı kışkırtarak Osmanlı'nın işlerine doğrudan karışmaya başlayınca kadar bu gayri müslim halkların birçoğu kendilerini İslam Halifeliği'nin bir parçası olarak görmekteydiler. Avrupalı güçler İmparatorluğu parçalamak gibi bir gizli

gündeme sahiptiler. Bu kışkırtmalara maruz kalan azınlık gruplar bu olanlardan haberdardı. Bunlar daha sonraları ne çelişkidir ki Arabistanlı Lawrence olarak bilinen T. E. Lawrence tarafından idare edilen Arap Uyanışı olarak tarihe geçti. 1920'lere kadar Avrupalı güçlerin başta imparatorluğu parçalamak ve ortaya çıkan yeni parçaların kendi emperyal arzuları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gibi bütün hedefleri neredeyse gerçekleştirmiş durumdaydı.

Ancak, bütün ihmellere rağmen Osmanlı İmparatorluğu çok kültürlü topluluklardan oluşan geniş bölgeler oluşturmayı ve bunları yaşatmayı başarmıştır. Bu, farklı ırk, etnik, dini ve dil gruplarından insanların farklı topluluklar arasında dostane ilişkileri garanti altına alan, *modus operandi* ve *modus vivendi** için çalışan bir tür farklılık içinde birlik modelidir. Bu yüzdendir ki imparatorluğun altı içerden ve dışardan oyulmaya başlayana kadar Müslüman, Hıristiyan ve Yahudileri içeren farklı gruplar ve diğer azınlıklar barış içinde yaşayabildiler. İnanç ve gelenekleri söz konusu olduğunda her topluluk veya millet kendi kendilerini yönetim hakkını garanti altına alarak potansiyel çatışmaları bertaraf etmişlerdir. Bütün gruplar asli olarak algılanırken toplulukların içişlerine müdahale edildiği vakalar çok nadir olmuştur. Bundan, birbirinden tamamen farklı gruplar arasında hiçbir çatışma veya sorun yaşanmıyordu anlamı çıkartılmamalıdır. Çatışma insan yaşamının bir parçasıdır ama barış ve istikrarın kalbinde yatan şey ise çatışma ve sorunun çözümünde kullanılan metotlardır.

Bazı durumlarda askerlik yapmak yerine *cizye* adında vergi ödeme zorunluluğu getirilerek bu azınlıkların yasal olarak hareketsiz bırakıldığı göz önüne alındığında Müslüman çoğunluk içinde yaşayan azınlıkların belirli bir miktarda asilik gösterdikleri doğrudur. İçinde çalıştıkları İslami tüzel çerçeveye bakıldığında Osmanlı bürokratları tarihteki Müslüman imparatorlukların yaptıkları gibi gayri Müslimleri silahlı kuvvetlerde görev almaktan muaf tuttular. Aslında yapılan Osmanlı ortaya çıkmadan yüzyıllar önce kurumlaşmış bir geleneği devam ettirmektir. Ama bu doğal düzenin bir parçasıymış gibi algılandı. O zamanlar hiç kimse bunu kin doğuracak bir tür ayrımcılık olarak görmedi. Fakat bu çok dinli ve çok ırklı durumun yüzyıllarca sürdürülebileceği gerçeği, Osmanlı idare sisteminin nispi adaleti hakkında çok şey söylemektedir. Bazı azınlıklar kendilerini Müslüman Osmanlı idaresi altında iken diğer dinlerin yönetimi altında olduklarından daha güvende hissetmişlerdir. Bu özellikle Osmanlı Yahudileri için geçerlidir. İspanya tarihinin en karanlık dönemlerinden birisi olan ve

* *Modus operandi*, bir kişi yada bir şeyin çalışma biçimi *modus vivendi* ise iki memleket arasında geçici nitelikte gümrük ve ticaret anlaşmaları anlamına gelen Latince terimlerdir. (çevirmenin notu)

Müslümanların ve Yahudilerin toplu halde ülke dışına kovulduğu ve İspanyollar'ın Reconquista dedikleri dönemde çoğu Yahudi asıllı olan birçok insan İspanya'dan dışarı sürgün edildi. İspanya'yı terk etmek zorunda bırakılan bu mülteciler Osmanlı İmparatorluğu'na sığındılar ve bu insanlara daha sonraları İstanbul'dan Tunus'a kadar İmparatorluğun her köşesine yayılmalarına izin verilerek hareket serbestliği tanındı. Müslüman ve Yahudilerin 1492'de İspanya'yı terk etmeye zorlanmaları İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından 1453'te fethedilmesinden yaklaşık 40 yıl sonra olması da dikkat çekicidir. Osmanlı'da zorla asimilasyon asla gerçekleşmedi. Farklı etnik ve dini grupların, kültürel ve dini özelliklerini yitirerek bir kimlik kaybı yaşamaları tehlikesine karşı uygulanan millet sistemi sayesinde farklı etnik yapı koruma altına alınmıştı. İslam dinine geçişlerin yaşandığı olaylar ise genel itibari ile münferit vakalardı ve zorlama ile alınmış kararlar değildi ve belki de *cizye* vergisinden kurtulmak için başvuru bir metot idi.

Türk Materyal Kültürü ve Yayılışı

Bu farklı etnik toplumlara ayrılma, dini ve kültürel kalabalıklar, zamanla ayrı bir Osmanlı kültürünü oluşturdu. Bununla genel olarak kastedilen, Osmanlı'nın yemek kültürü, müziği, mimarisi ve giyimidir, ancak bu kültürel göstergeler aynı zamanda Osmanlı'nın yayılma süreciyle birlikte popüler kültürü de meydana getirdi. Kültürel kalıntılardan geriye kalanlar birçok toplumun günümüz halk kültürünün bir parçası olarak Osmanlı sonrası kültürde hala görülebilir. Örnek vermek gerekirse milli kostüm olarak kabul edilen şeyler genellikle diğer kültürlerden alınan giyim şekilleridir ve bunları giyenler çoğunlukla giydikleri elbisenin kökenini bilmezler. Mesela fes tipik bir örnektir. Başa giyilen bu aksesuar birçok kültüre yayılmıştır ve Osmanlı kültürüne ait olduğu açıkça bilinir. Fes hala farklı ülkelerde ve bölgelerde kullanılmaktadır. Mısır'da ulemanın önemli bir sembolüdür ve bunu giyenin Ezher'de okumuş kişi manasına Ezherli (Klasik İslami eğitim alan öğrenci) olduğuna işaret eder. Ayrıca yerli Fas kültüründe de yaygındır ve hem kral hem de halk tarafından çeşitli ortamlarda kullanılırdı. Fes, terk edilmeyi reddeden Osmanlı mirasından sadece bir tanesidir. Bir yazarın ifadesine göre;

“ Bu geride kalmış bir çağın mirasıdır, renkli siyasi geçmişe sahip kültürel bir simgedir. Paşalar ve polis fes giyme taraftarı oldukları dönemlerde, siyah ipekten bu püsküllü şapka, kendisine giyene saygı gösterilmesini sağladı. Fas'tan Türkiye'ye, Suriye'ye, Mısır'a bir tarz ortaya koyar.”

Fes, Doğu Afrika'ya kadar ulaştı. Yazar, fesin 1950 sonları ve 60'lı yılların başlarında sömürgecilik dönemi Kenya'sında okul üniformasının bir parçası olduğunu hatırlamaktadır. Fes, sömürgeci devletin ortadan kaybolup Kenya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra Kenya'da kullanımını yitirdi.

Materyal kültürün diğer nesnelere de vardır, tıpkı halı gibi. Fakat aynı zamanda bazıları akla gelmedik şeyler olsa da bir temas kurulmasına yarayan dilin konuşulduğu bölgeden alınan kültür nesnelere de vardır. Svahili dilindeki *Karakosi* kelimesi ilginç bir örnektir. Siyasette yarıdakçılar için çok kullanılan bir sözcüktür ve geçmişi Osmanlı dönemine kadar uzanan Türkçe'de "Karagöz" olarak bilinen el ile oynatılan kuklanın isminden türemiştir. Ayrıca ortak İslam kültüründen kaynaklanan Afrika dillerinin Türkçe ile paylaştığı Farsça ve Arapça asıllı birçok kelime vardır ve günümüzde ise İngilizce'nin küresel ölçekte yayılmasından dolayı birçok İngilizce sözcük Afrika dillerine girdi.

Yeni İlişkiler: Eğitim

Geride bıraktığımız yirmi yıl içinde Afrikalı öğrenciler daha önce hiç görülmemiş yoğunlukta Türk Hükümeti'nin başlattığı bir inisiyatif ile Türk üniversitelerine çeşitli branşlarda eğitim almaya başladı. Bu kapsamda karşılıklı olarak bilim adamları değişim programları uygulandı ve İslam Konferansı Örgütü üye ülkelerinin Müslümanların azınlıkta olduğu ülkelerdeki Müslüman öğrencilere burs sağlaması yolu ile gerçekleştirildi. Türkiye de bu öğrencilere Türk üniversitelerinde kontenjan ayarladı. Buraya eğitim almaya gelen öğrencilerden Türk üniversitelerinin çoğunda eğitim dili olan Türkçe'yi iyi seviyede okuma, yazma ve konuşma becerisi göstermeleri beklenmektedir. Bu da Afrikalı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır. Dil konusunda yeterlilik aynı zamanda yabancı öğrencilere Türk kültürünü ve Türkiye'nin dünyaya bakışını daha iyi anlama imkanı vermektedir. İlginç bir fenomen ise Türkiye'ye eğitim almaya gelen Afrikalı öğrenciler arasında zaten Türkçe bilen veya Türkiye'ye gelmeden bu dili öğrenmiş öğrencilerin sayısındaki artıştır. Bu öğrencilerin çoğunluğunu da Nijerya, Kenya ve Senegal gibi Afrika kıtasında stratejik öneme sahip ülkelerdeki Türk okullarından mezun olanlar oluşturmaktadır. Bu okullar buldukları ülkenin milli müfredatını takip etmekte ve ülkelerindeki ulusal çapta düzenlenen sınavlara girmektedirler. Ancak bu öğrenciler ek olarak, mecburi olmadığı halde, ekstra faaliyet olarak Türk dilini de öğrenmektedirler ve böylece bir dünya vatandaşı

olarak tecrübelerini artırmaktadırlar. Bu öğrenciler Türkiye'ye eğitim almaya geldiklerinde diğer öğrencilere nazaran sosyal anlamda ülkeye daha kolay uyum sağlamaktadırlar. Kendi ülkelerindeki ve Türkiye'deki eğitim yapılarındaki farklılıklar göz önüne alındığında öğrenciler ne kadar uyumlu olursa olsun en başlarda yapısal farklılıklara alışmada ve işlerin yürütüldüğü tarz bakımından sorunlar yaşamaktadırlar. Ancak yine de bu öğrenciler, Türkçe'yi öğrenmemiş ve sistemi sıfırdan tanımaya başlayan öğrencilere kıyasla daha az stres altında kalmakta ve daha az problemle karşılaşmaktadırlar. Burada olumlu bir diğer noktayı daha söyleyebiliriz ki o da Türk üniversitelerinde okuyan Afrikalı öğrenciler arasında okulu bırakanların sayısının çok az olduğu gerçeğidir. Çoğu okullarını başarı ile bitirmektedir. Mezun olanların bir kısmı da tıp ve mühendislik alanlarında yüksek lisans programlarına başlamaktadır. Umarız Türk Hükümeti bu bursları sadece fen bilimleri ve teknoloji alanında sınırlı tutmaz ve daha genişletir. Burada önem verilmesi gereken bir diğer nokta da Afrikalı öğrenciler burs almaya ve Türkiye'de Türk dili ve edebiyatı, tarih ve siyaset gibi sosyal bilimlerde eğitim görmeye teşvik edilmelidir. Böylece bu öğrenciler mezun olduktan sonra bu alanlarda yüksek lisans ve doktora eğitimlerini alıp ülkelerine geri dönüp Afrika'daki yüksek öğrenim kurumlarında bu konuların öğretilmesini sağlayabilirler.

Yine bu öğrencilerin bir kısmı Türk üniversitelerinden mezun olduktan sonra Türkler ile evlilik yaptılar. Ailelerini kendileriyle birlikte götürüp Afrika'ya yerleştiler veya Türkiye'de kalmaya devam edip Türk vatandaşlığına geçtiler. Ülkelerine geri dönen Afrikalıların çoğu mesleklerinde önemli pozisyonlar elde etmekte ve Türk eğitim kurumlarında edindikleri yetenek ve bilgi ile ülkelerinin kalkınmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Türk üniversitelerinde eğitim almış Afrikalılar arasında işsizlik hemen hemen yok gibidir.

Akademik ve Kültürel Değişimler

Kısa ve uzun dönemli öğrenci ve akademisyen değişim programları ayarlayarak, sporcular, müzisyenler ve sanatçılar için periyodik ziyaretler düzenleyerek ve özellikle iki tarafın da kültürünü ve tarihini tanıtacak nitelikte TV programlarını karşılıklı olarak yayımlayarak bu bağlar daha da kuvvetlendirilebilir ve daha da ilerletilebilir.

Svahili, Hevsa (Hausa) ve Zulu gibi önde gelen Afrika dillerinin Türk üniversitelerinde öğretilmesi ve bununla birlikte Türkçe'nin ve Orta Asya'da kullanılan

lehçelerinin Afrika üniversitelerinde öğretilmesi önem arz etmektedir. Afrikalıların çoğu, Türkçe'nin Orta Asya'nın çoğunda ortak dil olduğundan ve Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi stratejik öneme sahip ülkelerde ve Tacikistan, Afganistan ve Çin'in bazı bölümlerini içine alan geniş bir coğrafyada toplamda iki yüz milyonu aşkın kişi tarafından konuşulduğundan haberdar değil. Hem Türkler hem de Afrikalılar için karşılıklı olarak birbirlerinin dillerini öğrenmeleri iki taraftan da insanların daha rahat dolaşmalarını kolaylaştıracak ve ticaret artışını olumlu yönde etkileyecektir. Türk işadamları Afrika'da bazı kilit ülkelerde varlıklarını zaten devam ettirmektedir. Ancak Afrikalılar Türkiye'yi kaliteli ve nispeten ucuz tekstil ürünleri ile tanıyan birkaç müteşebbis işadamı ve işkadını dışında henüz Türkiye ile ticaret potansiyelini henüz keşfedebilmiş değiller.

Akademisyen değişiminin yanında üniversiteler diğer ülkelerden yazarlara ev sahipliği yaparak, Türkçe, tarih, siyaset ve edebiyat alanlarında dersler başlatarak önemli bir kültürel rol oynayabilirler. Afrika edebiyatı dünya edebiyatının önemli bir parçasıdır ve Afrikalı yazarların eserleri Türkçe'ye tercüme edilebilir ve böylece Türk insanının bu edebiyat mirasını tanıması sağlanabilir. Aynı zamanda Afrikalı okurların da Türkiye'yi tanımaları için büyük Türk yazarların eserleri de Afrika dillerine tercüme edilmelidir. Bu faaliyetler iki toplum arasındaki bilgi boşluğunu daraltacaktır. Türkler Afrika hakkında fazla bir bilgiye sahip değiller ve sahip oldukları bilgi de Afrika'yı genelde açlık, kıtlık ve doğal afetler ile tasvir eden Batılı medya tarafından sunulmaktadır. Türkiye'de son dönemlerde Afrika'ya odaklanan bazı programlar yapılmaktadır ki Samanyolu TV'deki "AYNA" ve Kanal 5'te gösterilen bazı programlar buna örnek olarak verilebilir. Ancak bu programların sunucuları ziyaret ettiği ülke hakkında gerekli okumayı yapmamış ve yeterli seviyede bilgi edinmemiş olduklarından program boyunca ne yazık ki gerçek Afrika yerine klişeleşmiş Afrika resmini sunmaktadırlar.

Bu tür programlar Afrikalı entelektüeller, sanatçılar, yazarlar ve eğitimcilerle röportajlar yaparak iki toplumun birbirlerini daha iyi tanımalarına ve anlamalarına yardımcı olabilirler. Ancak bunun yerine söz konusu programlar Afrikalı halkların yaşamlarını etkileyen gerçek sorunları araştırmaktansa pazar yerlerini ve çölleri görüntülemektedirler. Bu durumu iyileştirme adına televizyon programı değişimleri yapılabileceği gibi Nairobi merkezli URTNA (Union of Radio and Television Networks of Afrika – Afrika Radyo ve Televizyon Ağları Birliği) aracılığı ile Afrikalı belgesel yapımcılarından Afrika'nın farklı yönlerini tanıtan belgeseller de temin edilip Türkiye'de yayınlanabilir. Bu kapsamda TRT de

kendi hazırladığı Türk kültürünü ve tarihini tanıtıcı programları Afrikalı televizyon kanallarında yayınlamak üzere Afrikalı kurumlara gönderebilir ve böylece Afrika'da Türk kültürünün, toplumunun ve tarihinin daha iyi tanıtılması sağlanmış olur.

Daha önce de belirttiğim gibi hem Türkiye'de hem de Afrika'da dil derslerinin başlatılması önemlidir. Bazı Afrika üniversiteleri, bölgesel merkez olarak bile, Türk dili derslerini başlatmak için teşvik edilmelidir ve diğer taraftan da Türk üniversiteleri de Svahili ve Hevsa gibi Afrika dillerini ders olarak okutmaya başlatmak yönünde teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Bu üç dil işbirliğini ilerletmek için önemlidir ve sadece kendi bölgelerinde çok geniş bir kitle tarafında kullanılan bir dil olduğu için değil aynı zamanda kültürel miraslarının taşıyıcıları olarak da önemlidir. Afrikalılar, Türkçe'nin Orta Asya'da 141 milyon insan tarafından konuşulduğundan haberdar değil. Aynı şekilde Türkler de Orta ve Doğu Afrika'da Svahili dilinin yüz milyonu aşkın kişi tarafından konuşulduğundan ve Batı Afrika'da 200 milyondan fazla kişinin Hevsa dilini konuştuğundan haberdar değil. Afrika'da birçok insan Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan'ın homojen bir dil ve kültür bütünü olduğunu bilmiyor. Kırgızistan hariç neredeyse diğer tüm Orta Asya devletleri değerli küresel kaynaklar, petrol ve doğal gaz deposu olarak ortaya çıkmıştır ve bu yüzden ki bu coğrafya son dönemlerde stratejik olarak önemli jeopolitik bölge² halini almıştır. Sovyet komünist imparatorluğun bir parçası olarak bu devletler Sovyet hakimiyeti altında idi ve hemen hemen dış dünya ile olan bağları tamamen kesilmişti ve bireysel kimlikleri 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından tanınmaya ve bilinmeye başlandı.

Eğitim düzeyinde de Türk ve Afrika üniversiteleri öğrenci ve akademisyen değişimini ve öğrencilerin Afrika ve Türk üniversitelerinde karşılıklı olarak faydalanabilecekleri dersleri almalarını kolaylaştıracak bir memorandum imzalayabilirler. Bu aynı zamanda biyoloji, botanik ve zooloji gibi fen bilimlerinde uzmanlaşan Türk öğrencilere biyolojik çeşitliliğe sahip ve zengin ekolojiye sahip Afrika ülkelerinde vakit geçirme imkanı tanınması açısından da önemlidir. Bu tür gezileri yaz tatillerinde düzenleyerek öğrencilerin hem tropikal çevrede dinlenmeleri hem de bir şeyler öğrenmeleri sağlanabilir.

Çok az bilinen bir diğer gerçek ise bugüne kadar çok az sayıda Türk öğrencinin Afrika'da eğitim aldığıdır ve bunlar da genellikle özel sponsorluk imkanlarıyla gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda özellikle Kenya, Nijerya, Tanzanya ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi İngilizce konuşulan Afrika ülkelerinde üniversitelere kabul edilen Türk

öğrencilerin sayısında artış vardır. Örneğin bir Türk öğrenci eğitim almak üzere Dakar'a gitmiştir. Bu, önemli bir gelişmedir ve Afrika üniversitelerinden mezun olan Türk öğrenciler Türkiye ve Afrika arasında önemli sosyal ve kültürel köprüler oluşturmaktadır, çünkü bu öğrencilerin çoğu Svahili ve Hevsa gibi yaygın kullanılan Afrika dillerinden birini öğrenmektedir. Bu öğrenciler Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik misyonlarına katılmaları yönünde teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Ayrıca Türkiye'de bir mezunlar derneği kurarak Afrika'dan Türkiye'ye eğitim almaya gelen öğrenciler ile Türkiye'den Afrika'ya eğitim almaya giden öğrenciler arasındaki bağlar korunabilir. Bu dernekler sadece öğrenciler arasında irtibatı korumak için değil aynı zamanda iki toplum arasında bir kültürel köprü görevi de üstlenebilir. Bu tür dernekler ABD, Hindistan ve Almanya'da öğrenim gören öğrenciler arasında zaten kurulmuş durumda ve geçmişte birlikte olan öğrencileri bir araya getirecek ve yeni bağlar kurmalarını sağlayacak organizasyonlar düzenleyerek aktif olarak faaliyet göstermektedir.

Sporun Teşvik Edilmesi

Afrika kıtası dünyada kendini ispatlamış atletleriyle meşhurdur. Kenyalı ve Faslı uzun mesafe koşucular ülkelerinde ve uluslararası alanda yarışlarda mücadele etmekte ve sadece kendi ülkelerine değil aynı zamanda Afrika kıtasına da onur ve methiye kazandırmaktadırlar. Bu atletlerin bir kısmı millet şuuruna sahiptir ve dünya standartlarında ortamlar hazırlayarak yeni nesil atletlerin yetişmelerinde aktif rol almakta, yeni gençlerin yetişerek yeni dünya rekorları kırmaları için onların eğitimleri için uğraşmaktadır. Bazı yerlerde sağlanan imkanlar o derece yüksek standarttır ki bir kısım Avrupalı atletler bile kimi zaman bu ülkelere gelerek yüksek seviyede, ülkelerinde olmayan imkanlardan istifade etmekte, yeteneklerini geliştirmektedir. Türk atletleri, hem erkek hem bayan, Afrika ülkelerindeki bu imkanlardan istifade etmenin ve Kipchoge Arap Keino, Mike Boit ve Michael Arap Sang gibi yaşayan büyük atletlerin tecrübelerinden bir şeyler öğrenerek performanslarını artırmanın yollarını araştırmalıdır.

Afrika futbolu Nijerya, Kamerun, Fas, Mısır ve Güney Afrika gibi milli takımların göz kamaştırıcı performansları ile dünya çapında saygınlık kazanmaktadır. Türk futbol severler Afrika'nın yetenekli futbol ustalarını canlı izleme fırsatını pek bulamamaktadır. Afrika ve Türk Spor Bakanlıkları kendi ülkeleri arasında hem Afrika'da hem de Türkiye'de dostluk maçları ayarlamalıdır.

Yeniden Kùltür

Türkiye sıradan vatandaşların endişelerini dile getiren ve hayatın paradoks ve sorunlarını ele alan filmleriyle gelişmiş bir sinema kùltürüne sahip. Türk sinemasındaki temaların çoğu, aile yapısındaki benzerlikler ve Afrika kùltüründe ailenin merkezi rolünden dolayı birçok Afrika ÷lkesinde hazır bir izleyici kitlesi bulacaktır. Ayrıca Türk filmlerinin Hollywood yapımı filmlerden daha ucuza gelecektir. Afrikalı ve Türk film prodùktörleri ve yönetmenlerinin bir araya gelerek sorunlarını tartışıp birbirlerinin tecrübelerinden faydalanacakları ortamlar hazırlanabilir. Afrika Birliği'nin kùltür bölümü ve Türk Kùltür Bakanlığı bu grupları bir araya getirmek için inisiyatifi ellerine alabilirler.

Ayrıca Türkiye en güçlü müzik kùltürüne sahip ÷lkelerden biridir. Ara sıra Türk müzisyenler Cape Town, Nairobi, Accra, Tunus, Fez ve Kahire gibi çeşitli Afrika başkentlerinde Afrikalı müzik severler ile buluşturulursa karşılıklı olarak takdir ve anlayış daha da ilerleyecektir. Ve yine Afrika Birliği kùltür bölümü nezaretinde dünyaca ünlü Afrikalı müzisyenler İstanbul'da ve Ankara'da kùltür merkezlerinde konser verebilir ve böylece Afrika müzik dehasını sergileyebilirler. Veya Afrikalı dans grupları, *Sultans of Dance* gibi profesyonel dans grupları ile ortaklaşa gösteriler düzenleyebilir. Ya da meşhur Türk müzisyenlerin ve sanatçıların özellikle Doğu, Kuzey ve Kuzeydoęu Afrika ÷lkelerinin başkentlerinde gösteriler düzenlenmesi için sponsorlar aranabilir. Bu bölgelerde Ortadoğu müziğinin derin etkisi olduğundan Türk müziği kolaylıkla benimsenecek ve takdir toplayacaktır. Popüler kùltürün ekonomik faaliyetler üzerinde doğrudan etkisi olduğu unutulmamalıdır. Günümüz Amerikan kùltürünün popülerliği aynı zamanda küresel ölçekte Amerikan mallarına olan talebi de artırdığı bilinmelidir.

Türk ve Afrikalı bilim adamlarının bir araya gelip tarım ve hayvancılık alanlarında ilerlemek için ortaklaşa bilimsel projeler üretmemeleri için de bir neden yoktur. Amerikalı, Avrupalı ve Japon bilim adamları zaten Afrikalı meslektaşları ile tıp, genetik ve tarım gibi bir çok hayati öneme sahip alanda işbirliği içerisindedir.

Dillerin Karşılıklı Öğrenilmesi

Afrika, Türkiye'nin Türk dilini modernleştirme tecrübesinden çok şey öğrenebilir. Bir milletin nüfusunun önemli bir kısmının bilgiye erişimine olanak tanınmazsa anlamlı bir kalkınma gerçekleşmeyeceği artık her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır çünkü bunlar o devletin her vatandaşına bir yabancı dil yoluyla ulaştırılmaz. Yapılacak tek mantıklı şey, o ülkenin genelinde konuşulan ve anlaşılan ana dilini veya ulusal dilini modernleştirmektir. Mustafa Kemal Atatürk'ün modernleştirme projesinin bir kısmı mümkün olduğunca insanların eğitim almalarını kolaylaştırmaktı ve bu da ancak Türk dilinin modernleştirilmesiyle başarılabilirdi. Bu bağlamda Atatürk, 1930'larda dil bilimcileri seferber ederek Türk dilinin ve Türkçe sözlüğün standart hale getirilmesi ve modernleştirilmesi için Türk Dil Kurumu'nu hayata geçirdi.

Birçok Afrika ülkesi dil ve kalkınmayla ilişkisi üzerine hala kara kara düşünmektedir. Hem UNESCO'ya göre hem de dil psikolojisi alanında araştırma yapanların tecrübelerine göre, kavramlar ana dil ile çocuklar tarafından daha kolay içselleştirilmektedir. Japonya ve Kore örnekleri Batılı olmayan toplumlara ekonomik ve teknolojik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi illa da bir Avrupa dili ile gerçekleşmek zorunda olmadığını gösterdi. Modernleştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik bir irade olduktan sonra yerel dilleri tamamen ortadan kaldırmaya gerek kalmadan yerel diller de eski sömürgeci devletin dili kadar kalkınma için iyi bir aygıttır. Ayrıca, Naom Chomsky'nin gelecekteki çalışmalarına yön verecek nitelikte olan 1957 yılında üretici dil bilimi alanındaki eseri yaklaşık yarım yüzyıldır çağdaş dil biliminde yapılan araştırmalar, herkesçe bilinen şu gerçeği yeniden doğruladı; hiçbir dil doğuştan üstün veya ehemmiyetsiz değildir. Bir entelektüel düşünce aracı olarak onların kaderlerini sadece bu dillerin kalkınmasına yatırım yapma iradesi belirleyecektir. Beşeri dillerin görünürdeki çeşitliliği aslında altı bini aşkın dünya dilinin ortak ve evrensel özelliklerini örtbas etmektedir. Kaldı ki bu özellikler nihayetinde diğer yabancı dilleri öğrenmemizi ve birinden diğerine tercüme etmemizi sağlayan özelliklerdir, aksi halde bu diller evrensel olmadığı için böyle bir şey imkansız olacaktır. Chomsky'nin eseri aynı zamanda bazı dillerin diğer dillere göre nispeten daha zor olduğu inancını da eleştirmektedir. Bir dili öğrenmek kolay, diğer dili öğrenmek zor diye bir şey yoktur, varsayılanın aksine dilin ne kadar iyi ve çabuk öğrenilmesini belirleyen yaş, doğuştan gelen yetenekler, o kültürdeki dil öğrenmeye bakış gibi özel faktörler vardır. Bu bakımdan okullarda eğitim dili olarak yerli dillerin teşvik edilmesiyle ilgilenen eğitimciler Türkiye'yi ziyaret ederek ve buradaki dil planlamacıları ile fikir alışverişinde bulunarak çok şey öğrenebilirler. Türkiye dünyadaki en güçlü kültürel kimliklerden birine sahiptir ve bu kimliğin dili de Türkçe'dir. İstanbul doğumlu

İngiliz düşünür ve Mustafa Kemal Atatürk'ün de biyografisini hazırlayan Dr. Andrew Mango Türk olmanın bu güçlü anlamını kavramıştır ve şunu gözlemlemiştir;

“ Genellikle Türklerin bir kimlik krizi yaşadığı, Doğu ile Batı arasında kalmış bir ülke olduğu iddia edilir. Gerçekte, Türkler'den daha güçlü bir milli kimlik hissine sahip birkaç halk vardır. Onların sorunu oldukları gibi kabul edilmektir, Müslüman geçmişleri ile ayrı bir halktır, dikkatleri kendi üzerine çekmeye meraklı, uyusuk Doğu'nun bir parçası olmaktan uzaktır, genellikle Batı'yı lükse boğulmuş ve aşırı rahat bulur. Türkiye, Avrupa Birliği için sadece bir aday değil aynı zamanda ona karşı bir meydan okumadır.”³

Sonuç olarak, Türkiye ve Afrika arasında zaten karşılıklı çıkarların bulunduğu alanların olduğunu ve eğitim ve ticaret alanlarında zaten bu iki kültür arasında ilişkilerin kurulu olduğunu belirtmek isterim. Bu alanlar ileride iki kültür arasında karşılıklı faydaların elde edilebileceği alışverişin kurulacağı bir matris olabilir. Karşılıklı anlayış için çalışmalar yapılmadan iki tarafın da istifade edebileceği ilişkilerin kurulması çok zordur. Maalesef, batılı olmayan ülkeler kaynak yetersizliği mazereti altında batı dünyası dışında kalan bölgelere yönelik kurumlar kurmamakta ve çalışmalar yürütmemektedir. Buna karşı, büyük Batılı ülkelerin hepsi kendi dışlarındaki bölgeleri tanımak için saygın kurumlar inşa etmiş, çalışmalar yürütmüştür. Bu inisiyatifler bazen yüzyıllar öncesine kadar uzanır. Oysa bazı projeler, İngiltere gibi önde gelen Batılı ülkelerin, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hızla artan sömürgecilikten kurtulma dalgası yüzünden yeni bir uluslararası sistemi ortaya çıkardığını hissettikleri bir ortamda başlatılan projelerdir. Bunlar, şimdiye kadarki adaletsiz sömürgeci ilişkilerden belirgin şekilde farklılaşan diplomatik inisiyatifleri gerekli kıldı. Londra Üniversitesi, Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu'nun (SOAS) kurulması metropol merkez ile sömürge çevre arasında değişen ilişkilerin doğrudan bir sonucudur. SOAS, sömürgelerde görev alacak memurların eğitim merkezi olmaktan çıkıp Afrika ve Asya'daki siyasi, ekonomik ve kültürel kurumların incelendiği bir merkez haline geldi. İsveç ve Norveç gibi İskandinav ülkeleri ciddi anlamda Afrika üzerine çalışmalar yürütmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, önde gelen üniversitelerinde canlı ve dinamik şekilde işleyen Afrika çalışmaları birimleri bulunmaktadır. Bu üniversitelerden bazıları şunlardır; California Üniversitesi, Los Angeles Üniversitesi, Northwestern Üniversitesi, Florida Üniversitesi ve Madison'da Wisconsin Üniversitesi. Gelişmiş imkanlarından dolayı binlerce Afrikalı öğrenci kendi kıtalarını çeşitli yönlerini çalışmak için bu okullardan geçtiler. Bu öğrenciler aynı zamanda ABD'ye Afrika kıtası ile ilgili ilişkilerinde birliktirlik yapmaktadır.

Türk Afrikacıların Yükselişi

Aslında Türkiye’de Afrika ile ilgilenen kimse yok demek doğru olmaz. Ufak olsa da Afrika toplumunun farklı yönleri üzerine araştırmalar yapmış Türk araştırmacıların bir araya geldikleri bir grup bulunmaktadır. Bu araştırmacılar günümüz Afrika sorunları hakkında güçlü fikirlere sahipler. Yine bu araştırmacılar, Amerikan Afrika Çalışmaları Derneği’nin (African Studies Association of America) yaptığı gibi veya yeni kurulmasına rağmen ilk toplantılarını başarılı bir şekilde 29 Haziran – 5 Temmuz 2005 arasında SOAS’ta gerçekleştiren Avrupalı Afrikacılar’ın (European Africanists) yaptığı gibi her yıl bir araya gelip çalışmalarını tartışacakları bir tür Türkiye Afrika Çalışmaları Derneği yada benzeri bir kurum kurmaya teşvik edilmelidir. Türkiye’de yaşayan Afrikacılar bu derneklerin faaliyetlerine katılabilirler ve böylece kendilerini Afrika ile ilgilenen sosyal bilimcilerden oluşan heyecanlı ve geniş bir grup içinde bulacaklardır. Bunun yanı sıra Türk araştırmacılar Afrika’dan sanat, müzik ve siyaset gibi farklı konularla ilgilenen meslektaşlarını Türkiye’ye konuşma yapmaya çağırabilirler ve bu da Türkiye’de Afrika’ya olan ilgiyi artıracaktır. Saygıdeğer uluslararası ilişkiler Profesörü Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu tarafından idare edilen İstanbul merkezli sivil toplum kuruluşu *Bilim ve Sanat Vakfı* ilgilenen öğrencilere Afrika tarihi ile ilgili dersler vermektedir. Tüm bu bireysel çabalar nihayetinde bir Afrika fikrinin oluşmasını sağlayacaktır ve meyvelerini verecektir.

Afrika ülkeleri ise sadece Batı’ya doğru açılım ile sınırlı kalmamalı, akademisyenlerini Batı ve Afrika dışındaki toplumları araştırmaya teşvik etmelidir.

¹ Osmanlı İmparatorluğu tarihine enfes bir giriş için bkz. Halil İnalcık ve Donald Quataert: *An economic and social history of the Ottoman Empire*: Cambridge University Press. 1994.

² Bkz. Pope, Hugh: *Sons of the Conquerors: The Rise of the Turkic World*. Overlook Duckworth. New York. 2005.

³ Mango, Andrew: *The Turks Today*. John Murray (Publishers). 2004 s. 4.